

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Вереша Р. В.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Загальна частина

Навчальний посібник

*10-те видання,
перероблене та доповнене*

Київ • Алерта • 2024

УДК 343(1-87)(075.8) *Рекомендовано Міністерством освіти і науки України*
В31 *як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*
(Лист № 1.4/18-Г-412.1)

*Рекомендовано до опублікування вченою радою
Академії адвокатури України
(протокол № 7 від 20 червня 2023 р.)*

Костенко О.М. – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;

Стрельцов Є.Л. – доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;

Тихий В.П. – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України.

В31 Кримінальне право України. Загальна частина. Вид. 10-те, перероб. та допов. Київ: Алерта, 2024. 604 с.

У навчальному посібнику висвітлюються питання Загальної частини кримінального права України, з урахуванням положень національного законодавства, а також законодавства іноземних держав і міжнародних нормативно-правових актів. Зміст навчального посібника узгоджується із програмою курсу «Кримінальне право України. Загальна частина». Матеріал підготовлено з перспективним урахуванням змін до Конституції України та чинного законодавства України. Водночас, у навчальному посібнику враховано аспекти перехідного періоду реформування законодавчої системи, а також те, як остання функціонує станом на сьогодні.

Видання розраховане на студентів (курсантів), аспірантів (ад'юнктів), викладачів, наукових працівників, а також на всіх, хто цікавиться питаннями кримінального права.

ISBN 978-617-566-788-0

© Вереша Р.В., 2024,
© Видавництво «Алерта», 2024.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Вживані у навчальному посібнику скорочення.....	5

РОЗДІЛ І.

ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ТА ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА НАУКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

§ 1. Поняття та предмет кримінального права	6
§ 2. Метод кримінального права	9
§ 3. Завдання кримінального права	11
§ 4. Наука кримінального права.....	13
§ 5. Система позитивного кримінального права	20

РОЗДІЛ ІІ.

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

§ 1. Принципи законності, рівності громадян перед законом і особистої відповідальності за наявності вини....	27
§ 2. Принципи невідворотності кримінальної відповідальності та гуманізму	29
§ 3. Принцип справедливості (індивідуалізації) відповідальності та принцип економії кримінальної репресії	30

РОЗДІЛ ІІІ.

КРИМІНАЛЬНИЙ ЗАКОН

§ 1. Поняття, значення та завдання кримінального закону	32
§ 2. Джерела кримінального права	34
§ 3. Витоки та формування кримінального законодавства	37
§ 4. Структура кримінального закону	42
§ 5. Тлумачення кримінального закону	46

§ 6. Принципи чинності кримінального закону у просторі та часі.....	51
§ 7. Чинність кримінального закону за територіальним принципом.....	53
§ 8. Чинність кримінального закону за національним та універсальним принципами.....	58
§ 9. Видача особи, яка вчинила кримінально протиправне діяння.....	60
§ 10. Чинність кримінального закону у часі.....	62

РОЗДІЛ IV. ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Законодавче визначення кримінального правопорушення в історичному аспекті.....	65
§ 2. Кримінально протиправне діяння за законодавством іноземних держав	70
§ 3. Поняття кримінального правопорушення і його ознаки за кримінальним правом України.....	81
§ 4. Значення ч. 2 ст. 11 КК України для поняття кримінального правопорушення.....	89
§ 5. Відмінність кримінального правопорушення від інших правопорушень. Класифікація кримінальних правопорушень за кримінальним правом України.....	91

РОЗДІЛ V. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ПІДСТАВИ

§ 1. Поняття кримінальної відповідальності та її реалізація..	99
§ 2. Підстави кримінальної відповідальності. Поняття та значення кримінально-правової кваліфікації.....	104

РОЗДІЛ VI.**СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття і значення складу кримінального правопорушення107
- § 2. Елементи і ознаки складу кримінального правопорушення113
- § 3. Види складів кримінальних правопорушень.....117

РОЗДІЛ VII.**ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття та значення об'єкта кримінального правопорушення122
- § 2. Класифікація об'єктів кримінальних правопорушень....128
- § 3. Предмет кримінального правопорушення.....131

РОЗДІЛ VIII.**ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття та ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.....134
- § 2. Суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність)....137
- § 3. Наслідки кримінального правопорушення.....139
- § 4. Причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням та наслідками142
- § 5. Факультативні ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.....148

РОЗДІЛ IX.**СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ**

- § 1. Поняття суб'єкта кримінального правопорушення154
- § 2. Осудність як ознака суб'єкта кримінального правопорушення. Поняття обмеженої осудності160
- § 3. Неосудність та її кримінально-правове значення165

§ 4. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність	170
§ 5. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення	175
§ 6. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сп'яніння	179

РОЗДІЛ X. СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Поняття і значення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення	184
§ 2. Поняття та зміст вини	186
§ 3. Умисел і його види	191
§ 4. Необережність та її види	201
§ 5. Кримінальні правопорушення зі складною виною	209
§ 6. Факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення	212
§ 7. Помилка та її кримінально-правове значення	216

РОЗДІЛ XI. СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

§ 1. Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення	225
§ 2. Закінчене та незакінчене кримінальне правопорушення	229
§ 3. Готування до кримінального правопорушення	230
§ 4. Замах на кримінальне правопорушення	233
§ 5. Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні	236

РОЗДІЛ XII. СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

§ 1. Поняття співучасті у кримінальному правопорушенні ..	239
§ 2. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті.....	241
§ 3. Форми співучасті у кримінальному правопорушенні	245
§ 4. Види співучасників кримінального правопорушення	249
§ 5. Причетність до кримінального правопорушення	259

РОЗДІЛ XIII. МНОЖИННІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

§ 1. Поняття та характерні ознаки множинності кримінальних правопорушень	263
§ 2. Одиначне кримінальне правопорушення	264
§ 3. Форми множинності кримінальних правопорушень	266

РОЗДІЛ XIV. ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ

§ 1. Поняття та види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.....	276
§ 2. Необхідна оборона	278
§ 3. Уявна оборона.....	283
§ 4. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення	285
§ 5. Крайня необхідність	288
§ 6. Фізичний або психічний примус	291
§ 7. Виконання наказу або розпорядження	293
§ 8. Діяння, пов'язане з ризиком.....	296
§ 9. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації	300

10. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.....	302
--	-----

РОЗДІЛ XV. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

§ 1. Поняття звільнення від кримінальної відповідальності та його види.....	303
§ 2. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям	306
§ 3. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винуватого з потерпілим.....	308
§ 4. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки	310
§ 5. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки	313
§ 6. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності	315
§ 7. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності	320

РОЗДІЛ XVI. ПОНЯТТЯ ТА МЕТА ПОКАРАННЯ

§ 1. Поняття та ознаки кримінального покарання	322
§ 2. Мета покарання	325

РОЗДІЛ XVII. СИСТЕМА ПОКАРАНЬ ТА ЇХ ВИДИ

§ 1. Поняття системи кримінальних покарань та її значення.....	329
§ 2. Види покарань	333

РОЗДІЛ XVIII. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

§ 1. Загальні засади призначення покарання	357
§ 2. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті	376
§ 3. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом	379
§ 4. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень	381
§ 5. Призначення покарання за сукупністю вироків	383
§ 6. Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення	385
§ 7. Обчислення строків покарання	387

РОЗДІЛ XIX. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

§ 1. Загальна характеристика звільнення від покарання та його відбування	388
§ 2. Звільнення від відбування покарання з випробуванням ...	391
§ 3. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років	395
§ 4. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку	398
§ 5. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання	401
§ 6. Заміна покарання або його невідбутої частини більш м'яким	403
§ 7. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років	406

§ 8. Звільнення від покарання за хворобою.....	408
§ 9. Звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям... уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого	410
§ 10. Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування.....	411

РОЗДІЛ XX. СУДИМІСТЬ

§ 1. Поняття судимості, її кримінально-правові та загальноправові наслідки.....	415
§ 2. Погашення та зняття судимості.....	417

РОЗДІЛ XXI.

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

§ 1. Обмежувальні заходи.....	421
§ 2. Поняття, мета та види примусових заходів медичного характеру	422
§ 3. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру. Примусове лікування	428
§ 4. Спеціальна конфіскація	430
§ 5. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб	433

РОЗДІЛ XXII.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

§ 1. Загальні положення щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх	439
§ 2. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру.....	442

§ 3. Особливості покарання неповнолітніх за вчинені кримінальні правопорушення	446
§ 4. Звільнення від покарання неповнолітніх	450
§ 5. Погашення та зняття судимості щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення до досягнення 18-річного віку	455

РОЗДІЛ XXIII.

ОСНОВНІ РИСИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ (ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ)

§ 1. Кримінальне право держав романо-германської правової сім'ї	457
§ 2. Кримінальне право держав загального права	462
§ 3. Кримінальне право мусульманських держав	466
§ 4. Кримінальне право держав Далекого Сходу	469
§ 5. Основні засади проєкту Кримінального кодексу України (Загальна частина)	472

Навчальне видання

Вереша Роман Вікторович

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ Загальна частина

Навчальний посібник

*10-те видання,
перероблене та доповнене*

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
В. С. Жиборовський

Підписано до друку 01.09.2023 р. Формат 60 x 84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 33,48.
Наклад 1000 прим.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, (099) 607-97-62.

Е-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.